

ביאורים

צריך להשתדל מאוד שלא לגרום לשחיקת הרצון במהלך התשובה. איך עושים זאת? חוזרים בתשובה רק על הרע ונלחמים ברצון שלנו לעשות רע. הרצון לעשות טוב נשאר ועוד יקבל תוספת חיזוק אם נשקיע בהעצמת הטוב שנמצא בתוך הרע. למשל: כעס זו מידה אסורה. אך יש בה נקודה טובה והיא חוסר אדישות. אדם אדיש אינו כועס. אין לו שום מוטיבציה לתקן את העולם. לכן, מחד אנו צריכים להלחם בכעס ומאידך לחזק את נקודה הטובה שבה והיא האכפתיות לסובב אותנו. בדרך זו הרצון הטוב שבנו יקבל חיזוק ממקום לא צפוי, מהנקודה הטובה שבמעשה הרע. ובכך הזדון, המעשה הרע, יהפך לזכות.

הרצון משפיע גם על החוכמה וההבנה. ישנם שני סוגי חוכמות; רגילה ועליונה. החוכמה הרגילה, כמו פיזיקה, מגיעה רק מלימוד והשכלה. החוכמה העליונה, שהיא הבנת הנהגת ה' בעולם, מגיעה גם מהזדהות. יש דברים שאפשר להבין רק אם אנחנו חלק מהקבוצה. אי אפשר לנתח תופעות כאשר אנחנו מביטים מבחוץ. חרש אינו יכול להבין קבוצת רוקדים. בעיניו הם תנימהונים שמתנהגים מוזר. הוא אינו יכול להבין מה המוזיקה גורמת לאדם, אלא רק אם ישמע מוזיקה ויצטרף לריקוד. כך האדם אינו יכול להבין את הקשר הפנימי בין כל חלקי הבריאה אם הוא לא נעשה חלק ממנה. כאשר האדם עושה את רצון ה' הוא משתלב בהרמוניה של הטבע העושה את רצון ה'. כל בעלי החיים והצמחים נאמנים לתפקיד שהבורא נתן להם. כך האדם יכול להשיג חוכמה עליונה, דהיינו להבין את החוכמה של הבורא בבריאת היצורים. כאשר האדם חוטא הוא מנתק את עצמו מההרמוניה של הטבע. הוא משקיף מן הצד על היצורים ואינו יכול להבין לעומק את מקומם ואת תפקידם. כשאדם חוזר בתשובה הוא חוזר לעשות את רצון ה' ומשתלב בתזמורת הגדולה בעולם עם המנצח הכולל יכול, ריבונו של עולם.

בתשובה ישנם שני שלבים. השלב הראשון הוא 'סור מרע'. האדם מפסיק לעשות מעשים רעים. חייו עשירי המעשים הופכים לדלים עקב הפסקת מעשיו השליליים. בשלב השני, כאשר האדם התנקה, הוא מתחיל לעשות טוב. הוא מגלה כמה טוב טמון בו ואותו הוא מפתח. הוא מגלה שגם העבירות שעשה בעצם בנו את הרצון, ואותו רצון אדיר זה הוא מפנה עכשיו למעשים טובים. ומכאן חידוש מרעיש. ככל שהאדם עשה עבירות חמורות יותר ככונה תחילה, דהיינו במזיד, כך הם הופכים לזכויות גדולות יותר! הסיבה לכך היא שכדי לעשות מעשים רעים מאוד, כנגד מוסכמות חברתיות והמוסר הבסיסי, צריך רצון עצום. ככל שהמעשה רע יותר - האדם צריך רצון חזק יותר. כאשר האדם חוזר בתשובה הוא מסיר את המעשים הרעים אך משתמש ברצון העצום שבו לטובה. ולכן אנו מוצאים בעלי עבירות חמורות שהשתמשו בכוחם העצום לקדש שם שמים כאשר שבו בתשובה.

הרחבות

• התשובה מהפכת את החטאים

המהפכת ממש את כל הַדְּוֹנוֹת לזְכוּיּוֹת. הגמרא אומרת "אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות (עבירות במזיד) נעשות לו (לאדם על ידי התשובה) כשגגות שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אליך כי כשלת בעוונתיך...' (הושע יד ב) אינני? והאמר (אכן?) והרי אמר) ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות שנאמר 'ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה' (יחזקאל לג יט). לא קשיא (לא קשה) כאן מאהבה כאן מיראה" [יומא פו:]. הגמרא מביאה סתירה בדברי ריש לקיש - במקום אחד הוא אומר שזדונות נעשות לו כשגגות, ובמקום אחר הוא אומר שזדונות נעשות לו כזכויות. הגמרא מתרצת בכך שהדבר תלוי בסוג התשובה: תשובה מיראה הופכת את הזדונות לשגגות, ואילו התשובה מאהבה, שהיא תשובה עליונה יותר, הופכת את הזדונות לזכויות.

שאלות לדין

א. האם הגדרת מהותם של הטוב והרע היא קבועה או שהיא משתנה מאדם לאדם?

ב. איך התשובה מהפכת את הזדונות לזכויות, והרי החטא כבר נעשה?

לרפואת גדעון בן ציפורה

ה. כְּשֶׁעוֹסְקִים בְּתִשְׁבּוּבָה צְרִיכִים לְהִגְדִיר בְּיוֹתֵר אֶת מְהוּתָם שֶׁל הַטּוֹב וְהָרַע, כְּדִי שֶׁהַחֲרָטָה בִּירוֹר הַטּוֹב וְהָרַע וְעִזּוּעַ הַרְצוֹן מִחַיּוֹב לְשִׁלְיָהּ יִפְלוּ רַק עַל הָרַע וְלֹא עַל הַטּוֹב. וְעוֹד יוֹתֵר, שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵר אֶת הַטּוֹב הַנִּמְצָא בְּעִמְקֵי הָרַע וּלְחַזֵּק אוֹתוֹ - בְּאוֹתוֹ הַכַּחַ עֲצָמוֹ שְׁבוּרָחִים מִן הָרַע, כְּדִי שֶׁתְּהִיֶה הַתִּשְׁבּוּבָה כַּח פּוֹעֵל לְטוֹבָה, הַמְהַפֵּכֶת מִמַּשׁ אֶת כָּל הַדְּוֹנוֹת לְזְכוּיּוֹת.¹

ו. הַחֲטָא סוֹתֵם אֶת הַהֲאָרָה שֶׁל הַחֲכֵמָה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁדָּרָךְ גְּלוּיָהּ בֶּא מֵצֵד יַחַס הַהֲרֻמוֹנִיָּה הַמְתַּמְיָמָה שֶׁל הַנְּשִׁמָּה הַמְפֹּכֶרֶת² אֶל כְּלָלִיּוֹת הַהוּיָה כְּלָהּ וּמְקוֹרָהּ הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא מְתַגַּלָּה בְּאוֹתוֹ הַצְּנוּר שֶׁל הַנְּשִׁמָּה, שֶׁהִדְעָה וְהָרְצוֹן הֵם בּוֹ בְּאַחֲדוֹת מְחֻטָּבָה³. כָּל חֲטָא מְעַשֵּׂי קוֹרֵעַ הוּא אֶת הָאַחֲדוֹת הָאֵיִדְאִלִּית הַזֹּאת, מְעַמִּיד הוּא אֶת מְעַגְל הַחַיִּים מִחוּץ לָהּ, וְאֵין הַהוֹפָעָה הַמְפֹּכָה כְּמַעֲיָן וְהוֹלָכֶת שׁוֹב לְהִשְׁפִיעַ לְאוֹתוֹ הַרְצוֹן הַמְּחַלְלֵי, עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב וְנָחַם, וְאוֹר הַתִּשְׁבּוּבָה, לְפִי עֵרֶךְ בְּהִירוֹת הַפְּרָתָה וְעִמְקֵי הַסְּפָמָתָה, יִשְׁיב אֶת הַהֲרֻמוֹנִיָּה לְאֵיתָנָה, "הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעָךְ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי".

ז. יֵשׁ חֲסָרוֹן בְּתְכוּנַתָּה שֶׁל הַתִּשְׁבּוּבָה הַנְּמוּכָה⁴, שֶׁהִיא מְחַלְשֶׁת אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם, וּפּוֹגְמֶת בְּזָה אֶת אִישִׁיתוֹ. וְחֲסָרוֹן זֶה מִתְמַלֵּא הוּא, בְּאֲשֶׁר בָּאָה מִחֻשְׁבֵּת הַתִּשְׁבּוּבָה לְגִמְרָה שְׁוֹלָה, שֶׁהִרִי הִיא מְתַאֲחֶדֶת אֶז עִם הַתִּשְׁבּוּבָה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁכָּל עֵקֶר כְּנִתָּהּ הִיא לֹא בְּהַחֲלֵשֶׁת הַרְצוֹן וּבְשִׁבְרֵת הָאִפִּי הָאִשִּׁי שֶׁל הָאָדָם כִּי אִם בְּאִמּוּץ רְצוֹנוֹ וְהַגְּבֵרֶת הָעֵרֶךְ שֶׁל אִישִׁיתוֹ, וּמִתּוֹךְ כֶּף - הַדְּוֹנוֹת מִתְהַפְּכוֹת לְזְכוּיּוֹת, "וּבִשְׁבִיב רִשְׁעֵי מִרְשַׁעְתּוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה - עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה".

ח. הַתִּשְׁבּוּבָה נוֹטֶלֶת אֶת הַרְצוֹן, שֶׁכִּכָּר נִתְגַּשֵּׂם בְּמַעֲשָׂה⁵ וְקָנָה לוֹ כַּח הוּיָה שֶׁל גְּבוּרָה, עַד שֶׁשִּׁבְרָ בְּעָזוֹ⁶ גַּם אֶת הָעֵז שֶׁל הַמוֹסֵר וְהָאִמּוּנָה, וּמְכַיֵּן שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹהִי מִתְעוֹרֵר⁷ יָפָה, וְהָרְצוֹן נֶעְקָר⁸ מְעַקְרוֹ, אֵינְנוֹ חוֹזֵר לְתַהוֹ⁹ כִּי אִם פּוֹעֵל הוּא בְּעָזוֹ עַל יְסוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם לְהִטְבִּיעַ בְּהוּיָה כְּלָהּ רְצוֹן כְּבִיר לְאוֹר וְטוֹב, וְזִדְוֹנוֹת נַעֲשִׂים כְּזְכוּיּוֹת מִמַּשׁ.

המהפכת ממש וכו' - באמצעות הוצאת הטוב שנמצא בתוך הרע. **יחס ההרמוניה המתמימה של הנשמה המפכרת** - צריכה להיות התאמה בין הנשמה הפרטית לבין כללות המציאות ושוורשה. **שהדעה והרצון הם בו באחדות מחטבה** - בצינור זה, רצונו, רמתו המוסרית של האדם, מאוחד ומחובר עם ידיעותיו. **מעמיד הוא וכו'** - מנתק בין נשמת האדם להארת הקודש שזורמת במציאות. **המחלל** - שנפגם מקדושתו. **התשובה הנמוכה** - תשובה שטחית כדוגמת יראת העונש. **מחלשת את רצונו** - האדם מאבד את האמון בכוחותיו ובא לכלל ייאוש. **נתגשם במעשה** - בעשיית חטא ועוון. **ששבר בעזו** - כדי לחטוא צריך עוצמה של עזות. **האור האלהי מתעורר** - בתהליך התשובה. **והרצון נעקר** - הרצון לחטוא. **איננו חוזר לתהו** - עוצמות החיים של החטא אינן נאבדות לריק.

